

ΑΝΤΩΝΗΣ ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 4/4/2023

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Αρχικά πώς ονομάζεστε και τι επάγγελμα εξασκείτε;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Αντώνης Φραντζεσκάκης, τοπογράφος-μηχανικός.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Ωραία, πότε γεννηθήκατε, πού, αν έχετε αδέρφια.

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Γεννήθηκα το 1948 στην Αθήνα, στα Εξάρχεια για την ακρίβεια στο τελευταίο σπίτι των Εξαρχείων προς το λόφο του Στρέφη, στους πρόποδες δηλαδή του λόφου του Στρέφη.

Είχα έναν αδερφό που δυστυχώς αρρώστησε και πέθανε 39 χρονών, πολιτικός μηχανικός με λαμπρές μεταπτυχιακές σπουδές στη Γερμανία και στο Παρίσι.

Οικογένεια τυπική μικροαστική μεσοαστική δημοκρατική, αλλά χωρίς καμία ιδιαίτερη προσήλωση ή εμπλοκή στα πολιτικά πράγματα. Ο πατέρας από την Κρήτη από τα Χανιά και η μητέρα, το σόι δηλαδή της μητέρας, από την Μικρά Ασία και τη Σάμο. Αυτά.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Τι επάγγελμα είχαν οι γονείς σας;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ο πατέρας μου ήταν έμπορος, δερματέμπορος, εμπορευόταν δέρματα. Η μητέρα, όπως οι πιο πολλές εκείνη την εποχή, ασχολιόταν με το σπίτι και τα παιδιά. Πέρα από αυτό τίποτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Σχολείο πήγατε στην Αθήνα κάπου, πως ήταν τα σχολικά σας χρόνια;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Σχολείο δημοτικό στο 36^ο δημοτικό σχολείο της οδού Μεθώνης, λίγο πιο κάτω από το σπίτι μου. Σήμερα έχει γίνει ταβέρνα η ταβέρνα «άμα λάχει». Έχω εξαιρετικές αναμνήσεις, η αυλή που παίζαμε, που κάναμε τις γιορτές σήμερα είναι γεμάτη τραπέζια με νέους κυρίως ανθρώπους που διασκεδάζουν τρώνε και πίνουν. Αυτά στο δημοτικό.

Γυμνάσιο στο Βαρβάκειο αμέσως μετά, στην ίδια γειτονιά, στην οδό Κωλέτη, φιλοξενούμενοι ήμασταν τότε στο Βαρβάκειο άλλων δημοτικών σχολείων και γι' αυτό κάναμε τα μαθήματα το απόγευμα. Είναι παράδοξο αλλά συνέβη. Στο δημοτικό σχολείο στο 36^ο δημοτικό σχολείο ο δάσκαλος της μουσικής ήτανε μαέστρος ας πούμε της παιδικής χορωδίας των Βασιλικών Ανακτόρων.

Κι έτσι βρέθηκα κι εγώ στην παιδική χορωδία των Βασιλικών Ανακτόρων και συμμετείχα σε όλες τις θρησκευτικές εκδηλώσεις των ανακτόρων, Βασιλιάδες, Πρίγκηπες, ό,τι μπορείς να φανταστείς. Έχω ακόμα τη μπουμπουνιέρα από το γάμο της Σοφίας με τον Χουάν Κάρλος.

Δεν το θεωρώ μελανό σημείο της ιστορίας μου, ωστόσο έγινε και αυτό, είχα κι από κει δηλαδή κάποια, πώς να πω, κάποια ιδέα του τι γινόταν στην κοινωνία της Ελλάδας εκείνη την εποχή. Μέχρι εκεί.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Λύκειο;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Κοίταξε, στα χρόνια μου γυμνάσιο και λύκειο ήτανε ένα, δηλαδή ξεκίνησα στην πρώτη γυμνασίου και τελείωσα στην έκτη γυμνασίου το λέγαμε τότε. Δεν υπήρχε διαχωρισμός δηλαδή ανάμεσα στο γυμνάσιο και το λύκειο, ήταν μία ενιαία βαθμίδα.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Σας επηρέασε αυτή η συμμετοχή σας στη βασιλική αυλή κάπως στην πορεία της ζωής σας;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Δε νομίζω, ήμουν πολύ μικρός και από την άλλη μεριά είχα ένα αντίβαρο που ήτανε το αντίβαρο της οικογένειας που ναι μεν όπως είπα δεν είχε καμία συγκεκριμένη πολιτική ένταξη ή δράση, ήταν όμως, πώς να πω, αόρητα δημοκρατική παπανδρεϊκή μέχρι εμπάθειας.

Και μάλιστα ήταν τέτοια η προσήλωσή τους πιο πολύ λόγω κρητικού πνεύματος να σου πω την αλήθεια. Ήταν λοιπόν τέτοια η προσήλωσή τους που καμιά φορά δεν τα πηγαίνανε και πολύ καλά με το σόι της μητέρας μου που ήτανε ακραιφνείς βασιλόφρονες.

Ούτε λοιπόν η μία μεριά νοιώθω ότι είχε καμία ιδιαίτερη επίδραση στη δικιά μου αντίληψη, ούτε η άλλη. Ήτανε μάλλον αμφοτεροβαρείς οι επιδράσεις και ίσως αλληλοεξουδετερώθηκαν.

Εκείνο που θα έλεγα αν προχωρήσω λίγο πιο πολύ που είχε καθοριστική, απόλυτα καθοριστική αξία και επιρροή στη διαμόρφωση του χαρακτήρα μου και της πολιτικής μου ένταξης, ήταν τα χρόνια στο Βαρβάκειο. Διότι εκεί οι συζητήσεις και οι δράσεις ήταν πολιτικές, εκεί υπήρχε ένα κλίμα αριστερού προσανατολισμού θα έλεγα πολύ έντονο.

Ήτανε η εποχή των κινημάτων ειρήνης, της πορείας ειρήνης των Λαμπράκηδων, η διεθνής κατάσταση είχε πάρα πολλά προοδευτικά στοιχεία ή στοιχεία αντίδρασης κυρίως των νέων.

Εκεί λοιπόν στο Βαρβάκειο υπήρχαν άτομα τα οποία ήτανε ήδη οργανωμένα στη νεολαία Λαμπράκη και με αυτούς (εγώ δεν ήμουν), ήμουν αυτό που θα λέγαμε αργότερα επιρροή, με επηρέαζαν δηλαδή χωρίς να είμαι ενταγμένος. Ήτανε μία ειδική κατηγορία συνοδοιπόρων.

Όμως εκεί πραγματικά φαντάζομαι, βλέπω σήμερα, ότι θεμελιώθηκαν οι αντιλήψεις μου.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Μέσω της ένταξης της παρέας σας δηλαδή.

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ναι, οι παρέες, οι άνθρωποι γύρω-γύρω με τους οποίους μετά συναντήθηκα και στις παράνομες ή μισοπαράνομες δομές, όπως ήταν η αντι-ΕΦΕΕ, η ΚΝΕ τότε όσο περνούσαν τα χρόνια.

Και, πρέπει να το πω αυτό, δεν ήτανε μόνο η ατμόσφαιρα στο σχολείο, ήταν και η ατμόσφαιρα στα φροντιστήρια. Στο φροντιστήριο που πήγαινα πολλοί από τους καθηγητές ήτανε πρώην εξόριστοι, γυρίσανε από τις εξορίες.

Να μην ξεχνάμε ότι το τέλος, το όποιο τέλος του εμφύλιου, ήτανε πολύ κοντά σε αυτές τις χρονολογίες και στην πραγματικότητα δεν υπήρξε και κάποιου είδους τέλος.

Στην πραγματικότητα όλη αυτή η διαμάχη ας πούμε, όλη αυτή η διάθεση των νικητών να γράψουν την ιστορία όπως θέλανε εξαφανίζοντας ή διαστρεβλώνοντας ή αλλοιώνοντας τις προσπάθειες και τις συμπεριφορές των αντιπάλων τους, δεν είχε τελειωμό, δε σημαίνει ότι τέλειωσε τότε.

Θυμάμαι δηλαδή δάσκαλους και ακόμα και στο Βαρβάκειο υπήρξαν δάσκαλοι που ήτανε προοδευτικοί και τολμούσαν να μεταφέρουν αυτή την αίσθηση της προοδευτικότητας. Στο φροντιστήριο πολύ περισσότερο.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Σας ενέπνευσε κάποιος ιδιαίτερα, θυμάστε κάποιο όνομα;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Βέβαια, να πω όνομα;

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Ναι, ναι.

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Καθηγητές ελληνικών-φιλολογίας Κουτσιλιέρης και Δελής. Αυστηρός καθηγητής μαθηματικών Ταμβακλής. Καθηγητής μαθηματικών στο φροντιστήριο Σαββαΐδη Αλεξίου, κατευθείαν από τη Μακρόνησο ήρθε αυτός, μεταγραφή δηλαδή. Φιλολόγος Κουλουφάκος.

Δηλαδή ναι αυτοί πραγματικά εμένα ειδικά με επηρέασαν πάρα πολύ. Αυτοί φταίνε που δεν ασχολήθηκα με τον αθλητισμό, με το ποδόσφαιρο, προτίμησα να ασχοληθώ με τη μουσική, με την ποίηση. Ναι, τους έχω μεγάλο άχτι.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Η επιλογή της κατεύθυνσης και του επαγγέλματος πώς ήρθε;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Εντελώς τυχαία, ήτανε το αποτέλεσμα της αποτυχίας να μπω στη σχολή των πολιτικών μηχανικών. Πιστεύω ότι αυτό είναι ένας κοινός τόπος κι έχει κι ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό για τη σχολή των τοπογράφων.

Ναι, γράφαμε με τη σειρά τις σχολές, δίναμε τότε με το σύστημα Παπανούτσου. Όποιοι αποτύγχαναν στην πρώτη σχολή μπορούσαν να πάνε στη δεύτερη, αν αποτύγχαναν κι εκεί μπορούσαν να πάνε στην τρίτη και πάει λέγοντας.

Έτσι λοιπόν εγώ που είχα επιλέξει να προσπαθήσω να μπω στο Πολυτεχνείο, αποτυγχάνοντας στη σχολή των πολιτικών μηχανικών, βρέθηκα στη σχολή των τοπογράφων. Μάλιστα άργησα πάρα πολύ να καταλάβω τι ακριβώς είναι αυτή η

σχολή και τι δουλειά κάνουν οι τοπογράφοι. Αυτό με ακολούθησε για μεγάλο διάστημα.

Και μου φαίνεται ότι δεν είμαι ο μόνος, νομίζω ότι αν όχι όλοι οι περισσότεροι βρέθηκαν σε αυτή τη σχολή με αυτόν τον τρόπο. Δηλαδή δεν μπορώ να φανταστώ κάποιον ο οποίος να είχε επιλέξει, ότι ξέρεις εγώ θέλω να γίνω τοπογράφος.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Μας το έχουν αναφέρει η αλήθεια είναι.

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Μα έτσι είναι.

Επιπλέον, πρόσεξε, υπάρχει και κάτι άλλο, υπάρχει πώς να πω, η αύρα, το prestige των σχολών. Τότε το να είσαι πολιτικός μηχανικός ήτανε σπουδαίο, το να είσαι αρχιτέκτονας πάλι ήταν σπουδαίο, το να είσαι γιατρός επίσης ήταν σπουδαίο, το να είσαι τοπογράφος ήταν κάτι εντελώς ασήμαντο, κανείς δεν ήξερε περί τίνος πρόκειται.

Να σου πω κάτι άλλο; Αυτό μπορείς να το δεις και στον κινηματογράφο. Ο ελληνικός νεορεαλισμός του κινηματογράφου, αυτές οι καταπληκτικές ταινίες που τις βλέπουμε ακόμα και τώρα, όταν είχε έναν χαρακτήρα ενός ζεν πρεμιέ ή ενός εξαιρετικού τύπου, αυτός ήτανε ή πολιτικός μηχανικός ή αρχιτέκτονας ή γιατρός, ο Αλεξανδράκης ξέρω εγώ.

Εγώ δε νομίζω ότι υπήρξε ποτέ, δε θα μπορούσε ποτέ κανείς τοπογράφος να κλέψει την καρδιά της Βουγιουκλάκη ή της Καρέζη ας πούμε, το κάνανε οι πολιτικοί μηχανικοί και οι υπόλοιποι. Δηλαδή το κλίμα και η αντίληψη και του έξω κόσμου προς τη σχολή ήταν ας πούμε αποκαρδιωτική, τους θεωρούσαν κατώτερους, αλλά και εμείς οι ίδιοι θεωρούσαμε τους εαυτούς μας συμπλεγματικούς, κατώτερους, υποδεέστερους.

Σε αυτό βέβαια συνέτεινε και το γεγονός ότι είχαμε μία σχολή τετραετούς φοίτησης και λοιπά. Αλλά αυτή ήταν η σχολή τοπογράφων. Πλέμπα, πώς να σου πω, τυχαία.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Ωραία, να πάμε στα πρώτα χρόνια μέσα στη σχολή, με ποιους κάνατε παρέα το πρώτο διάστημα;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Έκανα παρέα με τους συμμαθητές μου από το Βαρβάκειο. Υπήρξε πάρα πολύ μεγάλη επιτυχία, υπήρχε και ο ανταγωνισμός τότε ανάμεσα στο Βαρβάκειο το Κολέγιο και το Πειραματικό, ποιοι θα βάλουν πιο πολλούς στο Πολυτεχνείο, ποιοι θα έχουν τις μεγαλύτερες επιτυχίες.

Λοιπόν οι παρέες μου ήτανε η συνέχεια των κοινωνικών μου επαφών του γυμνασίου και μάλιστα των τελευταίων τάξεων, γιατί τότε μορφοποιήθηκαν οι παρέες, τότε οι παρέες γίνανε μεικτές, δηλαδή υπήρξαν και κοπέλες με τις οποίες διατηρήσαμε, είχαμε σχέσεις. Αυτές λοιπόν οι παρέες εξακολουθούσαν για μένα να είναι ο κύκλος μου και στο Πολυτεχνείο.

Δεν είχα σοβαρές σχέσεις ή επαφές με τους υπόλοιπους συμμαθητές μου, συμφοιτητές μου θα έλεγα. Ακόμα και όταν καθυστέρησα ένα χρόνο, έχασα ένα

χρόνο και συνεπώς οι πιο πολλοί ή όλοι θα έλεγα οι συμμαθητές του Βαρβακείου προχώρησαν ένα έτος στο Πολυτεχνείο, εγώ εξακολουθούσα να συμμετέχω σε αυτές τις παρέες, δεν αποκατέστησα σχέσεις με τους συμφοιτητές μου στη σχολή. Αυτό έγινε αρκετά αργότερα και πάλι όχι με έντονο τρόπο.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Γιατί καθυστερήσατε ένα χρόνο;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Γιατί με έκοψε ο Λαδόπουλος. Ναι, έχασα ένα μάθημα και έμεινα, υποχρεώθηκα να ξανακάνω το ίδιο έτος.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Έτσι γινόταν;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ναι, ναι, δεν πέρασα το έτος, γι' αυτό. Αργότερα είχα και μία άλλη καθυστέρηση στο τέλος, αλλά αυτή ήτανε καθυστέρηση κατ' επιταγήν ας πούμε, δηλαδή για να διατηρήσω, για να διατηρηθώ μάλλον ως φοιτητής στο κίνημα. Δηλαδή κάτσε μη φύγεις ακόμα, διότι έχουμε δουλειές να κάνουμε εδώ ας πούμε. Αυτή ήταν άλλη όμως, ήτανε εθελοντική καθυστέρηση.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Τον πρώτο χρόνο στη σχολή βγαίνατε, ποιες ήταν οι έξοδοί σας, συχνάζατε στο εστιατόριο της σχολής;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Στο εστιατόριο της σχολής όχι, δεν ξέρω καν που ήτανε, δεν μπορώ να το θυμηθώ, όχι. Όμως βγαίναμε, είχαμε έντονη κοινωνική ζωή. Σου λέω για μένα τώρα και γι' αυτό τον κύκλο για τον οποίον σου μίλησα πρωτύτερα.

Μπορώ μάλιστα να σου πω ότι σήμερα αναρωτιόμαστε, όσοι έχουμε περισσέψει από εκείνη την παρέα εκείνων των χρόνων, πώς καταφέραμε τότε κάθε βράδυ μα σχεδόν κάθε βράδυ να είμαστε έξω, να πηγαίνουμε σε μία ταβέρνα, να πηγαίνουμε στις μπουάτ της Πλάκας, όπου εκεί αναπτυσσόταν ένα δημοκρατικό αντιδικτατορικό κλίμα.

Επικοινωνούσαμε, πώς να σου πω, περίπου συνθηματικά με τα τραγούδια που κάτι λέγανε αλλά πολύ περισσότερο υπονοούσαν, με τις θεατρικές παραστάσεις, με τις εκδόσεις. Τις εκδόσεις έργων ποιημάτων που ήτανε θαμμένες και που ήτανε, πώς να σου πω, δημοκρατικές, αντιδικτατορικές.

Βγαίναμε, σήμερα αναρωτιέμαι πώς τα καταφέραμε. Δηλαδή ζούσαμε με ένα χαρτζιλίκι, καμιά φορά λίγο αργότερα κάναμε και κάποιες δουλειές, εργαζόμασταν σε κάποιο τεχνικό γραφείο κάνοντας βοηθητικές δουλειές και παίρναμε πάλι ένα χαρτζιλίκι, αλλά παρόλα αυτά τότε η κοινωνική μας ζωή ήτανε πολύ πλούσια και πολύ συχνή, ουσιαστικά καθημερινή. Ναι, γινόταν αυτό. Όχι, στις δομές ας πούμε είτε κάποιας φοιτητικής εστίας, είτε ενός εστιατορίου στη σχολή δεν είχα πάει ποτέ.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Τα μαθήματα τα παρακολουθούσατε του τοπογράφου;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Σε μεγάλο βαθμό ναι, σε μεγάλο βαθμό. Ιδίως τα μαθήματα που κάναμε μαζί με τους αρχιτέκτονες, είχαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Μέσω των μαθημάτων και μέσω της σχολής υπήρξε μία συσπείρωση, δηλαδή τα κοινά μαθήματα, τόσες ώρες που περνάγατε μέσα στη σχολή σας έφεραν πιο κοντά ώστε να αναπτύξετε ένα κοινό φρόνημα;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Θα έλεγα ναι, αλλά πιο πολύ δεν ήτανε το ότι ήμασταν υποχρεωμένοι, επειδή οι παρουσίες ήταν υποχρεωτικές, οι ασκήσεις ήταν υποχρεωτικές, ήταν και αυτό πιο πολύ πιστεύω ότι το κοινό φρόνημα που υπήρξε πράγματι θεμελιώθηκε διότι είχαμε πολύ συγκεκριμένα κλαδικά αιτήματα.

Είναι αυτό που έλεγα και πριν, αισθανόμασταν αδικημένοι, αισθανόμασταν μειονεκτικοί. Εντάξει μην το παίρνεις τοις μετρητοίς, αλλά αυτό είναι μία αίσθηση που θα μπορούσε σαν αίσθηση να παραμερίσει μερικά άλλα πράγματα.

Δηλαδή αυτή η κατάσταση που επικρατούσε στη σχολή ήταν κατάσταση αγωνίας και για το τι θα γίνει μετά, έτσι όπως είναι τα πράγματα σήμερα τι θα κάνουμε; Να σου πω κάτι, εκείνη την εποχή δεν ήταν σαφές αν είχαμε δικαιώματα, υπήρχε ένα πρόβλημα αν θα υπογράφουμε ας πούμε διώροφα ή αν θα μπορούμε να έχουμε περισσότερα δικαιώματα από τους υπομηχανικούς που υπήρχαν τότε, μπορεί να υπήρχε μία κόντρα τέτοια.

Στη σχολή, σε όλες τις σχολές του Πολυτεχνείου δέσποζε η τυραννία των πολιτικών μηχανικών. Οι πολιτικοί μηχανικοί μπορούσαν να κάνουν ό,τι έκανε και ο αρχιτέκτονας και ο τοπογράφος και δεν ξέρω αν μπορούσαν να κάνουν ό,τι έκανε ο χημικός, μάλλον όχι, αλλά όλα τα ας πούμε προσοδοφόρα ή ένδοξα δικαιώματα τα είχανε οι πολιτικοί μηχανικοί.

Αυτό υπήρξε μία συνεκτική ύλη για τους πιο αδικημένους όπως ήτανε οι τοπογράφοι.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Αυτά τα κλαδικά αιτήματα που προβάλλατε ήτανε ένα κάλυμμα για να εναντιωθείτε και πολιτικά; Να δείξετε τη δυσαρέσκειά σας απέναντι στο πολιτικό σύστημα;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Θα πω το εξής, ότι όσοι είχαν ή είχαμε τότε κάποιου είδους πολιτική προοπτική προσπαθούσαμε να εκμεταλλευτούμε τα κλαδικά αιτήματα για να στρίψουμε τις δράσεις προς μια πιο πολιτική κατεύθυνση, να πάρουνε οι δράσεις μας πιο πολιτική χροιά.

Ήταν πολύ χρήσιμο το ότι υπήρχαν τέτοια κλαδικά αιτήματα που αγγίζανε όλους τους φοιτητές της σχολής τόσο πολύ που να μπορούν να συσπειρώνουν και να μεταφέρουν αυτήν την συσπείρωση και σε πολιτικά αιτήματα ή πολιτικά κίνητρα ή πολιτική δράση.

Ναι, ήταν πάρα πολύ χρήσιμο αυτό, τότε μάλιστα με ένα είδος, πώς να πω, φράξιας ή όσοι νομίζαμε ότι ήμασταν πιο αριστεροί, πιο επαναστάτες ή πιο δεν ξέρω τι άλλο, μαζευόμασταν και επεξεργαζόμασταν σχέδια.

Όλα αυτά τα βάζω σε εισαγωγικά, ξέρεις, μιλάμε για ανθρώπους πολύ νέους ας πούμε, μιλάμε για ανθρώπους νέους ενθουσιώδεις που κάναμε όλη μέρα αυτά, αλλά το βράδυ πηγαίναμε στον Μαρκόπουλου και καμιά φορά ακούγαμε και κάποιο αντάρτικο ύπουλα.

Προσπαθούσαμε λοιπόν να δώσουμε και στη δράση μας έναν τέτοιο χαρακτήρα, μαζευόμασταν λέγαμε πώς θα μπορέσουμε να εκμεταλλευτούμε το αίτημα για μεταφορά μεταφερομένου ξέρω εγώ και να του δώσουμε ένα πολιτικό χαρακτήρα. Όμως γινόταν αυτό, γινόταν και θα πω ότι είχε και επιτυχία όπως αποδείχθηκε εκ των υστέρων, έτσι δεν είναι;

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Ναι. Βλέπουμε μία πολύ έντονη σύνδεση με την τέχνη, πρακτικά δραστηριοποιηθήκατε σε αυτόν τον χώρο, συνδεθήκατε πολιτικά με αυτόν τον χώρο της τέχνης;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ναι, αυτό είναι αλήθεια. Αυτό είναι αλήθεια και είπα και πριν ότι δεν ξέρω, είχα ήδη μία πετριά από τα προηγούμενα χρόνια, αλλά δεν ήταν μόνο αυτό, ήτανε και συμπτωματικό ότι οι κοινωνικές μου επαφές είχαν όλες ή οι πιο πολλές απ' αυτές μεγάλη σύνδεση με χώρους της τέχνης. Δηλαδή με το θέατρο, με τη μουσική, με την ποίηση, με τις εκδόσεις και εντάχθηκα κι εγώ σε αυτή την ατμόσφαιρα.

Είναι γνωστό ότι η δικτατορία, όλες οι δικτατορίες είναι φανατικοί εχθροί της τέχνης, κάθε μορφής τέχνης και του πολιτισμού γενικότερα. Δηλαδή ο πολιτισμός μπορεί να πνίξει τέτοιου είδους καθεστώτα. Αυτό είναι παγκόσμιο φαινόμενο και είναι και διαρκές φαινόμενο, δηλαδή έχει ισχύσει και ισχύει συνεχώς.

Έτσι λοιπόν κι εγώ είχα ενεργό συμμετοχή στην προσπάθεια του Ελεύθερου Θεάτρου, που ήτανε μία εξαιρετική προσπάθεια ανθρώπων νέων ηθοποιών να κάνουν ένα θέατρο που δε θα είναι ας πω χαζοχαρούμενο, ακόμα κι όταν ανεβάζει επιθεωρήσεις, θα έχει πολιτική έδραση πολύ συγκεκριμένη.

Είχα λοιπόν και με παλιούς και με συμμαθητές μου που βρέθηκαν στο ελεύθερο θέατρο και με κοινωνικά γνωστούς, φίλους, φιλενάδες ξέρω εγώ που βρέθηκαν εκεί, αλλά και με τον περίγυρο όχι των ηθοποιών αλλά των ανθρώπων που συμμετείχαν σε αυτές τις προσπάθειες όπως ήταν οι θεατρικοί συγγραφείς.

Όπως ήταν ο Πέτρος Μάρκαρης που έγραψε για το Ελεύθερο Θέατρο κάποια από τα σημαντικά έργα, ακόμα και ο Λουκιανός Κηλαηδόνης που έγραψε λίγο αργότερα μουσική για τις παραστάσεις του Ελεύθερου Θεάτρου.

Είχα πολύ στενή συνεργασία και σχέση με έναν εκδοτικό οίκο της εποχής τον Εκδοτικό Οίκο «Κείμενα» που δημιούργησε ο Φίλιππος Βλάχος, μία εμβληματική φυσιογνωμία στο χώρο, που μας έμαθε παραγκωνισμένους ποιητές, παραγκωνισμένους συγγραφείς ή ακόμα και συγγραφείς που δεν ήταν παραγκωνισμένοι αλλά είχε το σύστημα παραμερίσει εκείνα τα έργα τους που είχανε ένα χαρακτήρα δημοκρατικό, αντιδικτατορικό. Ναι, η τέχνη ήταν εκείνη την εποχή για μένα και αποκούμπι και στίβος.

Συγχρόνως ιδρύθηκε και η ΕΚΙΝ, η Ελληνοευρωπαϊκή Κίνηση Νέων. Ήτανε μία δομή που αποφασίστηκε να λειτουργήσει εκμεταλλευόμενη τις εντός εισαγωγικών «παραχωρήσεις» του καθεστώτος.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Πότε ιδρύθηκε, το '69-'70;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Το '68 ναι, όχι συγγώμη το '70, ιδρύθηκε το '70 η ΕΚΙΝ. Ήτανε μία δομή στην οποία συμμετείχαν πολλοί και πολύ διαφορετικοί άνθρωποι, που φέρνανε μαζί τους διαφορετικές ιδεολογίες. Κεντρώοι, σοσιαλιστές, χριστιανοί ο Πηρουνάκης ας πούμε, αλλά προοδευτικοί, ναι.

Αριστεροί, δηλαδή στελέχη της αντί-ΕΦΕΕ και της ΚΝΕ, που είπαμε ότι πρέπει κι εμείς να μπούμε εκεί μέσα και να κοιτάμε να τραβηχθούμε ας πούμε τη δράση και τις εκδηλώσεις της ΕΚΙΝ προς την κατεύθυνση που εμείς επιθυμούμε.

Συγχρόνως άλλοι είχαν άλλη αντίληψη και τραβούσαν κι αυτοί. Το αποτέλεσμα είναι να υπάρξει μία σύνδεση και μία σύνθεση όλων αυτών των τάσεων, που είχε επιτυχία. Έγιναν με την ΕΚΙΝ εκδηλώσεις που κατάφεραν να συγκεντρώσουν και να φέρουν κοντά πολύ κόσμο και πολύ διαφορετικό κόσμο.

Πραγματικά αν κοιτάξει κανείς σήμερα τον κατάλογο των μελών της ΕΚΙΝ θα βρει εκεί μέσα ό,τι θέλεις, μπορείς να ψωνίσεις όποιο προϊόν νομίζεις ότι σου κάνει.

Στην ΕΚΙΝ λειτουργούσαν πολύ περισσότερο γιατί είχε αποκτηθεί και κάποια εμπειρία. Λειτουργούσαν πολύ περισσότερο αυτές που είπα πριν οι ομάδες πιο συγκεκριμένων πολιτικών απόψεων, που προσπαθούσαν να περάσουν στο Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΙΝ αυτήν την άποψη ή να μετατρέψουν, μία άποψη που ήταν γενικώς αποδεκτή να την μετατρέψουν λιγάκι πιο προοδευτικά.

Είμαι ιδρυτικό μέλος της ΕΚΙΝ και συμμετείχα από την αρχή στο Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΙΝ. Τότε με βάση το νόμο έπρεπε τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου μόλις ορισθεί το Διοικητικό Συμβούλιο να πάνε στην ασφάλεια στο σπουδαστικό.

Αυτό λοιπόν το χαρτί με τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΙΝ ήταν ίσως ένα από τα πρώτα ή ίσως το πρώτο χαρτί από το οποίο αλίευσαν στο σπουδαστικό το δικό μου όνομα και άρχισαν να θεωρούν ότι ανακατεύομαι περισσότερο από όσο πρέπει.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Για τι ποσοστό μιλάμε, πόσοι άνθρωποι συμμετείχαν; 300, 400, 500;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ναι.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Κάπου εκεί;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ναι, εκατοντάδες.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Κάποιες εκατοντάδες;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Κάποιες εκατοντάδες.

Υπάρχει ένας κατάλογος μελών της ΕΚΙΝ τον οποίον είχε κρατήσει ο Γραμματέας της ΕΚΙΝ ο Γιώργος Βερνίκος και τον οποίον κατάφερε να μην δώσει στην ασφάλεια η οποία μας κυνηγούσε και ήθελε επιτακτικά να πάρει αυτόν τον κατάλογο. Αυτός ο κατάλογος έχει δημοσιευτεί, είναι ανάμεσα στα ντοκουμέντα δηλαδή της ΕΚΙΝ κι εκεί περιέχονται όλα αυτά.

Αλλά εκτός από αυτά τα ονόματα υπήρχαν και άλλα ας πούμε μέλη που ερχόταν παρακολουθούσαν τις εκδηλώσεις της ΕΚΙΝ, αλλά δε θέλησαν ποτέ να εγγραφούν μέλη της ΕΚΙΝ. Είχε βαρύτητα η δράση της ΕΚΙΝ, προχώρησε σε εκδόσεις.

Χορήγησε μία οικονομική βοήθεια στο Ελεύθερο Θέατρο που έλεγα πριν, που χωρίς αυτήν δε θα μπορούσε εύκολα να ανταποκριθεί στις ανάγκες του. Δώσαμε δηλαδή στο Ελεύθερο Θέατρο 40 χιλιάδες δραχμές τότε για τις οποίες, για τη χορηγία αυτή ας πούμε, το ελεύθερο θέατρο έχει εκφράσει ευχαριστίες και ευγνωμοσύνη.

Είχε, κι αυτός άλλωστε ήταν και ο λόγος που ένα από τα πρώτα μέτρα που πήρε η χούντα όταν το πράγμα θεώρησε ότι άρχισε να ξεφεύγει ήτανε και η διάλυση της ΕΚΙΝ. Αυτό έγινε το Μάη του '72, ήταν η σύλληψη του Προέδρου της ΕΚΙΝ του Παναγιώτη του Κανελλάκη που ήταν ένας από τους δικηγόρους που κυνηγήθηκαν, όπως ο Κωνσταντίνος Αλαβάνος, ο Τάκης Παππάς συνελήφθησαν και τραβήξανε αυτά που τραβήξανε και στο ΕΑΤ και τα λοιπά.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Οι συμφοιτητές σας και οι παρέες σας γνώριζαν ότι ήσασταν μέλος της ΕΚΙΝ;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ναι κυρίως διότι προσπαθούσα να τους πείσω να γίνουν κι αυτοί μέλη ή τους έπαιρνα μαζί στις εκδηλώσεις. Ναι, το γνώριζαν. Πιο πολύ οι παρέες μου βέβαια και λιγότερο οι συμφοιτητές μου, γιατί όπως έλεγα και πριν η σχέση μου με τους συμφοιτητές μου δεν ήτανε τόσο στενή και πυκνή.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Η ΕΚΙΝ συνεργαζόταν με το φοιτητικό κίνημα ή ήταν κάτι ξεχωριστό;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Όχι, συνεργάζονταν και μάλιστα στενά με το φοιτητικό κίνημα, αλλά και με τους εθνικοτοπικούς συλλόγους. Δηλαδή το Σύλλογο Κρητών Φοιτητών ας πούμε που ήταν ένας άλλος πόλος που η χούντα δεν είχε καταφέρει να ελέγξει.

Εκεί την πάτησε η χούντα, δηλαδή ενώ έκαναν όλες αυτές τις δήθεν νομικίστικες προσπάθειες να ελέγξουν τους φοιτητικούς συλλόγους, τους ξέφυγαν οι τοπικοί σύλλογοι φοιτητών, όπως η Ένωση Κρητών Φοιτητών.

Η Καρυστιάνη ήταν μέλος της ΕΚΙΝ και λαμπρή φυσιογνωμία στο Σύλλογο Κρητών Φοιτητών. Υπήρχε μεγάλη συνεργασία, μπορώ μάλιστα να πω ότι αμέσως μετά τη διάλυση της ΕΚΙΝ το '72 η πρώτη κίνηση-συγκέντρωση διαμαρτυρίας έγινε στα προπύλαια με 100-120 ανθρώπους τότε.

Αυτό ήταν, αλλά σκέψου ότι ήταν ακριβώς μετά τη διάλυση της ΕΚΙΝ, έτσι; Όπου εκεί αυτή η συγκέντρωση είχε μαζέψει τους πρωτεργάτες του φοιτητικού κινήματος και σχεδόν όλα τα μέλη της, όχι όλα, από τους 100 δηλαδή πάρα πολλοί ήταν ήδη μέλη της ΕΚΙΝ. Υπήρχε και σχέση και ώσμωση.

Σου είπα ότι η ΕΚΙΝ είχε προσπαθήσει να γίνει ένας μοχλός που θα εκμεταλλεύονταν τις ας πούμε νομικές ευκολίες της φιλελευθεροποίησης για να περάσει τη στάση τη γραμμή αντίδρασης κατά της χούντας.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Το '72 που διαλύθηκε η ΕΚΙΝ εσείς μετά ενεργοποιηθήκατε-δραστηριοποιηθήκατε κάπου αλλού;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Παρέμεινα, δηλαδή η ΕΚΙΝ διαλύθηκε, άλλες δομές εξακολούθησαν να υπάρχουν. Οι φοιτητικοί σύλλογοι εξακολούθησαν να υπάρχουν και τότε υπήρξε και μία ας πούμε μεταφορά δραστηριοτήτων από την ΕΚΙΝ προς τους φοιτητικούς συλλόγους, αλλά και προς τον χώρο της τέχνης για τον οποίον μίλησα πριν.

Βέβαια να εξηγούμαστε, η διάλυση της ΕΚΙΝ έγινε το Μάη του '72. Οι στρατεύσεις γίνανε το Φλεβάρη του '73. Δηλαδή ήτανε πολύ μικρό το διάστημα που μεσολάβησε ανάμεσα σε αυτές τις δύο ας πω κομβικές χρονολογίες. Δεν υπήρξε χώρος αυτή η μεταφορά της δράσης να πάρει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ή να μορφοποιηθεί σε κάποιο άλλο σχήμα.

Υπήρχε βεβαίως η αντί-ΕΦΕΕ και η ΚΝΕ. Εκεί βρισκόμασταν και λέγαμε ό,τι μπορούσαμε. Προχωρούσαμε ακόμα και σε ας πούμε παράνομες δράσεις, ξέρω εγώ να μεταφέρουμε μηνύματα, να μοιράσουμε κάποιες προκηρύξεις.

Κυρίως ας πούμε εκείνο το μικρό διάστημα μπορέσαμε και φιλοξενήσαμε ή αν θέλεις «κρύψαμε» σε εισαγωγικά ανθρώπους που κινδύνευαν ή που τους καταδίωκαν στα σπίτια.

Γιατί εμένα η οικογένειά μου ζούσε εκείνη την εποχή στη Γλυφάδα, εγώ μαζί με δυο-τρεις άλλους συμμαθητές φίλους κοινωνικούς και ομοϊδεάτες είχαμε νοικιάσει ένα σπίτι, στο οποίο πολύ συχνά μαζευόμασταν κρυπτόμενοι ή περίπου παράνομοι και όταν κάποιος χρειαζόταν να μην πηγαίνει σπίτι του διότι τον ψάχνανε ας πούμε ερχόταν έμενε εκεί.

Τέτοιες δραστηριότητες, οι οποίες όμως, πώς να πω, δεν είχαν ένα συγκεκριμένο χαρακτήρα ή ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό, κάναμε ό,τι μπορούσαμε, κάπως έτσι. Κι αυτό μέχρι το Φλεβάρη βέβαια.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Το κλίμα μετά τις φοιτητικές εκλογές πώς ήταν;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Στη σχολή μας το κλίμα ήτανε επαναστατικό. Δηλαδή για τις φοιτητικές εκλογές που γίνανε τον 11^ο του '72 εκείνες τέλος πάντων στις οποίες καταφέραμε να εκλέξουμε τα δικά μας δημοκρατικά συμβούλια.

Ήταν ένα κλίμα μεγάλης επιτυχίας. Να σου πω κάτι; Ως ένα σημείο μερικοί από μας αισθανόμασταν ότι πήραμε την εκδίκησή μας απέναντι στους άλλους που μας θεωρούσαν ως πούμε υποδεέστερους.

Όχι, αλλά επικρατούσε όλη εκείνη την εποχή, αλλά και στη διάρκεια των συνελεύσεων, των φοιτητικών επιτροπών αγώνα, γιατί οι συνελεύσεις ήταν διαρκείς, δεν έγινε μία συνέλευση ψηφίσαμε χαίρετε. Οι συνελεύσεις, οι επιτροπές αγώνα, η ζύμωση, ήτανε διαρκής διαδικασία.

Υπήρχε λοιπόν τότε ένα κλίμα έντονης συντροφικότητας, αλληλεγγύης, φιλίας, ήτανε ένα κλίμα πραγματικά σπουδαίο. Ναι, υπήρχε αυτό το κλίμα, παρόλο που υπήρχαν οι διωγμοί, το κυνηγητό, οι δίκες. Υπήρχε μία φοβερή εμπλοκή τότε με τη Σύγκλητο, με την τυραννία του κυβερνητικού επιτρόπου.

Διότι κάναμε ό,τι κάναμε, αλλά ο κυβερνητικός επίτροπος υπήρχε, οι νόμοι που θεσπίζανε τον τρόπο συμπεριφοράς και λειτουργίας των φοιτητών, ο 93 ο νόμος που ήταν ο κώδικας ως πούμε υποχρεώσεων και καθηκόντων των φοιτητών, ο νόμος 720 που προετοιμάζε το νόμο 1347 για να γίνουν οι στρατεύσεις.

Η ασφυκτική πίεση του καθεστώτος δια του κυβερνητικού επιτρόπου στη Σύγκλητο ή στη Διοίκηση του Πολυτεχνείου και των άλλων ιδρυμάτων. Κηρύχθηκε αποχή στο Πολυτεχνείο, τότε ήταν, το '72 νομίζω που ξεκίνησε από αποχή των αρχιτεκτόνων και των χημικών, επενέβη η αστυνομία, διέλυσε τις συγκεντρώσεις που υποστήριζαν αυτή την αποχή, αποτέλεσμα ήτανε να παραιτηθεί η Σύγκλητος.

Και αυτή η αναταραχή μπορώ να σου πω προκάλεσε και την απάντηση της χούντας για τις στρατεύσεις. Δηλαδή οι στρατεύσεις ήταν ένα μέτρο που θεώρησαν ότι πρέπει να παρθεί επειδή η αναταραχή αυτή είχε πια, φαινόταν ότι ξεφεύγει από τον έλεγχό τους. Νομίζανε ότι ήταν ένα μέτρο που θα ανέστελλε αυτή την επέκταση.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Ενώ στην πραγματικότητα όντως έτσι ήταν;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Όχι, κάνανε λάθος. Δηλαδή θα σου πω το εξής, αμέσως μετά τη διαδικασία αυτή που έγινε, σου λέω στο τέλος του '72 έγιναν οι τυπικές προετοιμασίες νομικές και τέτοιες προετοιμασίες, οι στρατεύσεις οι πρώτες γίνανε αρχές Φλεβάρη του '73, η συγκέντρωση που σου λέω, αν θυμάμαι καλά, και η παραίτηση της Συγκλήτου νομίζω ότι έγινε 14 Φλεβάρη.

Αμέσως μετά λοιπόν από αυτό, αποφάσισαν τη μαζική στράτευση των φοιτητών που θεώρησαν αυτοί ότι ήτανε πρωταίτιοι για τα γεγονότα ή για άλλους λόγους, τσιμπήσανε κι από δω κι από κει, όπως τσιμπήσανε και από την ΕΚΙΝ.

Αμέσως μετά από αυτό υπήρξαν οι δύο καταλήψεις της Νομικής το Φεβρουάριο. Δηλαδή η διάθεση ή αυτό που νομίζανε ότι θα συντείνει στο να ελεγχθούν και να κατακάτσουν αυτές οι αντιδράσεις είχε σαν αποτέλεσμα μία φοιτητική έξαρση στη Νομική που πήρε μεγάλες διαστάσεις.

Μάλιστα πριν από λίγο, στις 20 Φλεβάρη, νομίζω, τώρα του 2023 «γιορτάσαμε» εντός εισαγωγικών την επέτειο των 50 χρόνων από την κατάληψη της Νομικής.

Δηλαδή η δράση έφερε την αντίδραση, δε νομίζω δηλαδή ότι πετύχανε τίποτα με τις στρατεύσεις, δεν καταλάγιασε το κίνημα.

Και για να πάω και πιο πέρα, αυτός ήταν και ένας από τους λόγους που μερικούς μήνες αργότερα, δηλαδή το Νοέμβρη (οι στρατεύσεις γίνανε το Φλεβάρη, έτσι;) ξεκινώντας από το πείραμα της νέας φιλελευθεροποίησης με την κυβέρνηση Μαρκεζίνη, αποφάσισαν την επαναχορήγηση της αναβολής λόγω σπουδών.

Δηλαδή κατέργησαν οι ίδιοι το μέτρο της στράτευσης. Προσπάθησαν με αυτό και με κάποια άλλα μέτρα να δικαιολογήσουν την δήθεν φιλελευθεροποίηση, στην πραγματικότητα πήραν πίσω ένα μέτρο που δεν απέδωσε.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Ωραία, εσείς στρατευτήκατε;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ναι.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Πότε, το Φεβρουάριο;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Το Φεβρουάριο του '73.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Και μείνατε στο στρατό μέχρι;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Μέχρι τις 16 Νοεμβρίου του '73. Την παραμονή δηλαδή του Πολυτεχνείου.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Ωραία να το πιάσουμε από κει πέρα; Γυρνάτε πίσω, σας διέκοψαν τη στράτευση οπότε επιστρέψατε.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Συγγνώμη και λίγο πώς ήταν η εμπειρία στο στρατό.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Ναι, στο στρατό πώς το βιώσατε όλο αυτό;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Κοίταξε, στην αρχή είχα μία, όπως όλοι πιστεύω, είχαμε μία ανησυχία. Όμως η συνολική μου εμπειρία από το στρατό δεν ήτανε κακή. Αυτό είναι συμπτωματικό, εξαρτιόταν από σε ποια μονάδα θα πέσεις.

Ξέρω άλλους που ταλαιπωρήθηκαν πολύ, εγώ δεν είμαι απ' αυτούς που ταλαιπωρήθηκαν πολύ, παρόλο που η διαδρομή μου ήταν μέσα σε αυτούς, τους περίπου 9 μήνες πήγα στην Καλαμάτα, στην Τρίπολη, στη Θεσσαλονίκη, στο Στρυμόνα και κατέληξα σε ένα λόχο ανεπιθυμητών έξω από την Αλεξανδρούπολη. Πουθενά δεν αισθάνθηκα ότι απειλούμαι.

Ταλαιπωρήθηκα ναι. Ξέρω ότι άλλοι πέσανε σε πολύ φιλοδικτατορικούς διοικητές, θεώρησαν ότι έπρεπε να τους ταλαιπωρήσουν, να τους βασανίσουν, εγώ δεν είχα τέτοια.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Δε φάγατε ξύλο δηλαδή;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ξύλο όχι δεν έφαγα ξύλο. Ναι έφαγα δύο σκαμπίλια. Όχι, καθόλου δεν έφαγα. Μάλιστα οι τελευταίες μέρες, το τελευταίο διάστημα της θητείας μου στο λόχο ανεπιθυμήτων έξω από την Αλεξανδρούπολη ήτανε πολύ ευχάριστο και ήταν τόσο καλό που θα προτιμούσα ή σκεφτόμουν μήπως δεν εκμεταλλευτώ το μέτρο της επαναχορήγησης της αναβολής.

Διότι είχα βρεθεί σε ένα λόχο με ένα διοικητή με τον οποίο κάναμε παρέα ουσιαστικά, ήταν και αυτός δημοκρατικός και γι' αυτό είχε πεταχτεί κι αυτός εκεί κι έλεγα πού να σηκωθώ να φύγω τώρα και ποιος ξέρει πού θα ξαναπέσω όταν θα ξαναέρθω στο στρατό.

Αλλά και τότε πρυτάνευσε το πολιτικό καθήκον που λέγανε ότι "γυρίστε όλοι πίσω, διότι έχουμε δουλειά να κάνουμε". Τα μάζεψα κι εγώ και γύρισα. Το θέμα είναι ότι όταν γύρισα δεν ήξερα καν τι γίνεται στο Πολυτεχνείο. Μπήκα σε ένα τρένο στην Αλεξανδρούπολη, ταξίδευα σχεδόν δύο μέρες και δεν έμαθα τότε τι γίνεται, το έμαθα όταν έφτασα στο σταθμό Λαρίσης ότι στο Πολυτεχνείο..

Τότε εγώ έφτασα στο σταθμό Λαρίσης με τα στρατιωτικά μου, με το πηλήκιό μου ας πούμε το φανταρίστικο και μάλιστα επειδή βιαζόμουν, μπήκα σε ένα ταξί και του λέω γρήγορα στο Πολυτεχνείο και μου λέει ο ταξιτζής είσαι τρελός; Δεν ήξερα.

Γύρισα σπίτι μου, άλλαξα..

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Πείτε μας γι' αυτό, γιατί εσείς ουσιαστικά εσείς ήρθατε την πιο κρίσιμη μέρα.

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ναι, δεν πρόλαβα να ζήσω τις διεργασίες του Πολυτεχνείου. Το μόνο που πρόλαβα ήταν να είμαι έξω από το Πολυτεχνείο, δε μπήκα καν. Όταν πήγα άλλαξα ρούχα, προσπάθησα να επικοινωνήσω με ανθρώπους, τι κάνουν.

Πολλοί από το Πολυτεχνείο ήταν ήδη, όχι ήταν ήδη, ήμασταν στην ίδια περιοχή της χώρας στρατιώτες στο 712 μηχανικού ξέρω εγώ, όλοι εκεί πάνω στην Αλεξανδρούπολη Σέρρες και προσπαθούσα να επικοινωνήσω μαζί τους να δω τι θα κάνουμε εμείς οι φαντάρτοι του Πολυτεχνείου τώρα, θα πάμε, θα μπορούμε; Δεν πετύχανε αυτές οι προσπάθειες, δεν υπήρχαν τότε κινητά, δεν υπήρχαν sms, δεν υπήρχαν κοινωνικά δίκτυα, δεν ήταν εύκολο.

Μην έχοντας επικοινωνήσει σχεδόν με κανέναν σηκώθηκα κι εγώ και κατέβηκα στο Πολυτεχνείο. Το μόνο που πρόλαβα ήτανε τα επεισόδια έξω από το Πολυτεχνείο..

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Τι ώρα κατεβήκατε;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Εγώ έφτασα σου λέω την παραμονή αργά το απόγευμα. Έμεινα στο σπίτι μου όλη τη νύχτα, να κάνω ένα μπάνιο και πρωί-πρωί την επόμενη, στις 17 δηλαδή, κατέβηκα στο Πολυτεχνείο, το πρωί.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Άρα αφού είχε τελειώσει το..

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Στις 17 το πρωί εγώ ήμουν στη γειτονιά εκεί πέρα.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Ναι.

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Εκείνο που έκανα, κάναμε πολλοί τότε, ήτανε να ξαναβρούμε τα παλιά μας σπίτια που μερικά είχανε παραμείνει, να κρύψουμε μερικούς ανθρώπους, όσους μπορούσαμε να μαζέψουμε, να βρούμε καινούριες ασ πούμε γνωριμίες-επαφές οι οποίες ήτανε χρήσιμες γιατί τις χρειαστήκαμε κι εμείς.

Εμένα προσωπικά δηλαδή μου στείλανε κάποιοι, κάποτε μάλιστα από το χώρο του θεάτρου, μου στείλανε ένα άτομο που δεν το γνώριζα να με παραλάβει με μία οδοντόβουρτσα και να με κρύψει κάπου, γιατί λέγανε ότι αυτούς που γυρίσανε μόλις, τους κυνηγάνε.

Έμεινα κάπου κρυμμένος, κάποια στιγμή χρειάστηκε να ξαναπάω σπίτι μου, εκεί με πιάσανε, έμεινα στην ασφάλεια της Γλυφάδας δυο μέρες, με μεταφέρανε στα γραφεία της ασφάλειας ή σε κάποιο τμήμα δεν ξέρω στον Περισσό, όπου έμεινα τέσσερις μέρες πέντε, όχι περισσότερο.

Εισέπραξα κι εκεί δυο-τρία χαστούκια, όχι τίποτα δραματικό, έναν φοβερό μία πίεση και έναν εκνευρισμό να υπογράψω χαρτιά ότι αποκηρύσσω τις ενέργειες των αναρχικών στο Πολυτεχνείο.

Δεν υπέγραψα ποτέ όχι λόγω γενναιότητας, αλλά γιατί τους έλεγα κυρίως ότι μα τι λέτε, δείτε πότε με απολύσανε από τον Έβρο κι εγώ ήρθα δύο μέρες μετά το Πολυτεχνείο, δεν έχω ιδέα ούτε τι έγινε, ούτε συμμετείχα, ούτε τίποτα.

Και με αφήσανε και έφυγα, δε νομίζω ότι πεισθήκανε γι' αυτό, αλλά είχανε τόσους άλλους πελάτες, τόσο πολύ περισσότερους που έπρεπε να στριμώξουν στα κελιά εκεί, ώστε χρειαζόνταν τη θέση μου.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Ξεσκαρτάρισμα.

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ναι ακριβώς έτσι τη γλίτωσα λόγω ξεσκαρταρίσματος.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Αρα είναι πολύ ενδιαφέρον, γιατί φτάσατε ακριβώς στη λήξη του δράματος και όταν ξεκινούσε το επόμενο επεισόδιο.

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ναι, ναι.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Πολύ συμβολική η άφιξή σας.

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Δεν το έζησα στην πραγματικότητα, θέλω να πω ότι το έζησα πολύ λίγο. Πιο πολύ το έζησε ο αδερφός μου ασ πούμε που ήταν εδώ και σαν δραστήριο μέλος τότε του Ρήγα των πολιτικών μηχανικών εκείνος το έζησε περισσότερο από μένα.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Μετανιώνετε που δεν το ζήσατε, θα θέλατε να το έχετε ζήσει;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Δεν ξέρω, δεν ξέρω να σου πω. Τότε αισθανόμουν ένα μειονέκτημα.

Σήμερα δεν ξέρω και θα σου πω γιατί. Γιατί με την απόσταση αυτή του μισού αιώνα βλέπω και διαισθάνομαι περισσότερο το πόσες πολλές κόντρες υπήρξαν στην εξέλιξη αυτής της ιστορίας πρώτον. Δεν ξέρω τι είδους πράγματα θα μου είχε αφήσει το γεγονός ότι θα έπρεπε σε αυτές τις κόντρες να έχω μία θέση απέναντι σε άλλους που θα είχαν άλλη θέση.

Και δεύτερον, κάτι που είναι το πιο σημαντικό, αισθάνομαι ακόμα και τώρα, κυρίως τώρα, αισθάνομαι κάποιου είδους ενοχή, διότι όλα αυτά που ζήσαμε, που κάναμε και ζήσαμε, ξεφούσκωσαν ή κατέληξαν άδοξα ας πούμε. Χάσαμε συνολικά. Εγώ αισθάνομαι αυτό σαν ενοχή προσωπική...

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Γιατί το βλέπετε σαν ενοχή;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Δεν ξέρω γιατί το αισθάνομαι, γιατί τι έγιναν όλα αυτά που γυρέψαμε τότε; Τι; Κι όχι μόνο εμείς, όχι μόνο εμείς, δείτε τι έγινε ο Μάης του '68; Μακρόν και Λεπέν. Τι έγινε η Πράγα; Εκφρασισμός..... απίστευτος η άνοιξη της Πράγας, έτσι δεν είναι; Τι έγινε η Χιλή μετά το πραξικόπημα του Αλιέντε;

Εμείς; Γίνανε όλα αυτά και σήμερα μας κυβερνάει μία κυβέρνηση με τον Μητσοτάκη και τον Αδωνι και τον Βορίδη και τώρα, χτες, θα έχουμε και Αντιεισαγγελέα Πρόεδρο φασιστικού κόμματος.

Η Ιταλία; Πού είναι σήμερα η Ιταλία; Αισθάνομαι λοιπόν μία ενοχή. Δεν καταφέραμε. Νοιώθω ότι όσο πιο πολύ ήταν κανείς μπλεγμένος σε αυτό το ιστορικό γεγονός ή το περιστατικό, πες το όπως θέλεις, τόσο πιο πολύ μπορεί να αισθάνεται κάπως άβολα.

Μετά απ' αυτό να σου πω εγώ, μετά για να τελειώσω και με την ιστορία μου, επειδή περνάει και η ώρα, εκείνο που έγινε με εμένα είναι ότι στην Κυβέρνηση Μεταπολίτευσης το '74 με Υπουργό ή Υφυπουργό παιδείας τον Δημήτρη Τσάτσο, δημιουργήθηκε μία επιτροπή στο Υπουργείο Παιδείας με καθήκον να προετοιμάσει τις φοιτητικές εκλογές.

Σε αυτή την επιτροπή, η οποία έπρεπε να έχει σφαιρικό χαρακτηριστικό, συμμετείχε κάποιος από το Ρήγα, κάποιος από το ΠΑΣΟΚ, κάποιος από την ΚΝΕ, σε αυτή την επιτροπή συμμετείχα εγώ από την ΚΝΕ και εκεί ας πούμε εξαντλείται η δραστηριότητά μου, αυτού του είδους η δραστηριότητα, τελεία.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Δηλαδή από τότε δε συμμετέχετε;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Συμμετέχω πολύ λίγο, αυτό εννοώ. Δηλαδή συμμετείχα έκτοτε και οργανωμένος στο ΚΚΕ και μετέπειτα οργανωμένος στο ΣΥΡΙΖΑ, μάλιστα στο ΚΚΕ συμμετείχα όπως σου λέω και στην επιτροπή στο Τμήμα Διεθνών Σχέσεων, δούλεψα γι' αυτό το τμήμα, δούλεψα πραγματικά με τον Αλέκο Αλαβάνο, τον Γιώργο Παπαπέτρου και άλλους, αλλά μία δράση η οποία σιγά-σιγά περνάει με τα χρόνια.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Να ρωτήσω κάτι; Οι συλλογικότητες που είχατε ως φοιτητής τότε γύρω στο '70, αυτό που κάθε βράδυ πηγαίνατε σε μια ταβέρνα ή σε μια μπουάτ, σήμερα σας λείπει αυτού του είδους η ομαδικότητα;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Πάρα πολύ, πάρα πολύ. Δεν μπορώ να σου πω, αν κάτι αισθάνομαι ότι μου λείπει στη ζωή μου αυτή τη στιγμή είναι αυτό.

Βέβαια πρόσεξε να δεις, μου λείπουνε τα νιάτα μου, μου λείπουνε οι φίλοι που είχα τότε, πολλοί έχουν πεθάνει, μου λείπουνε οι φιλενάδες που είχα τότε. Αλλά αυτό είναι η φυσιολογική εξέλιξη θα έλεγα.

Όμως αυτό λείπει και σου είπα και πριν δεν μπορώ να καταλάβω πώς τα καταφέρναμε και το κάναμε αυτό χωρίς έσοδα, χωρίς υποστήριξη, χωρίς... Τι ήτανε, ήτανε η ψυχή μας, τα νιάτα μας, η διάθεσή μας; Τι να πω; Ναι, ναι μου λείπει.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Να κάνουμε επίλογο;

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Ναι, ναι. Ωραία, για να έρθουμε και λίγο στο σήμερα, με την πορεία σας την επαγγελματική ως τοπογράφος, είστε ικανοποιημένος από αυτή την πορεία;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ναι, ναι.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Δε μετανιώσατε που ήταν λίγο τυχαία η επιλογή εντέλει;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Όχι, όχι δε μετάνιωσα, διότι το έφερε έτσι, δηλαδή πώς να σου πω και τα τεχνικά αντικείμενα των τοπογράφων αλλάξανε δραματικά από εκείνη την εποχή μέχρι σήμερα.

Επειδή είναι μία ειδικότητα που ασχολείται κυρίως με μετρήσεις και τα δεδομένα και οι ευχέρειες και οι δυνατότητες των μετρήσεων έχουν εκτοξευτεί, δεν έχουν καμία σχέση τα τελευταία χρόνια αυτές οι δυνατότητες με εκείνες που υπήρχαν πριν.

Αυτό λοιπόν παρέχει και επαγγελματική και οικονομική αναδιάταξη, οι τοπογράφοι μια χαρά είναι σαν επάγγελμα. Να σου πω την αλήθεια σήμερα καταλαβαίνω αν κάποιος ήθελε να βάλει σαν πρώτη προτίμηση τη σχολή, κάτι που δε θα μπορούσα να το καταλάβω ποτέ τότε.

Ναι, ναι, δεν έχω παράπονο.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Στις επετείους του Πολυτεχνείου συμμετέχετε ενεργά, στις πορείες;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Στην αρχή συμμετείχα ενεργά και ενθουσιαζόμουν κιόλας αφενός και αναζωπυρώνονταν η οργή και ο εκνευρισμός μου για όσα ακολούθησαν ή όσα δεν ακολούθησαν. Μετά αυτή η αίσθηση του, τι να πω, κάτι σαν ξεπούλημα αυτής της ιστορίας, η εμπορευματοποίηση, η εκμετάλλευση με απομάκρυναν.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Από ποιον;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Εκμετάλλευση πρώτον από πολιτικές κατευθύνσεις. Υπήρξε εκμετάλλευση.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Από τα αριστερά κόμματα εννοείτε;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Ναι. Δεύτερον οι επινοήσεις του καθεστώτος, του δημοκρατικού καθεστώτος, που πολλές φορές πετύχανε να αμαυρώνουν την ιστορία και την πραγματική εξέλιξη αυτών των γεγονότων, να προκαλούν επεισόδια, δηλαδή να φυτεύουν προβοκάτορες στις πορείες. Ήτανε μία επιτυχία της αστυνόμευσης και συνεπώς να απογυμνώνουν την ελκτικότητα που είχε η ιστορία του Πολυτεχνείου και η εξέλιξη των πορειών.

Αυτό ήτανε πολύ δυσάρεστο και.. βέβαια τώρα είναι 50 χρόνια, πρέπει να κάνουμε μία διαδήλωση παταγώδη, αυτό πρέπει να γίνει. Γιατί τι είναι οι επέτειοι; Είναι η υπενθύμιση ενός γεγονότος που πρέπει να εγγραφεί στην ιστορική μνήμη.

Αν δεν το εγγράψουμε, δε θα πετύχουμε τίποτα από αυτό, δε θα μπορέσουμε να το εκμεταλλευτούμε. Πρέπει αυτά να εγγράφονται. Όχι μόνο τα θετικά, πρέπει να εγγράφονται και τα πολύ αρνητικά. Μόνο έτσι, αν υπάρχει κάποια ελπίδα που σου λέω την ψάχνουμε, αλλά αν δεν υπάρχει αυτό θα έλεγα, ότι όλα αυτά πάνε λίγο μάταια.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Η μυθοποίηση του Πολυτεχνείου που υπάρχει σε μεγάλο κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας, τέλος πάντων, ας πούμε στο 50%;

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Είναι λάθος, είναι υπερβολή. Είναι υπερβολή, όπως κι αυτή η κουβέντα για τη γενιά του Πολυτεχνείου είναι υπερβολικά πράγματα και για μένα είναι λάθος.

Ποια γενιά; Δηλαδή τότε να μιλήσουμε για γενιά, όταν μιλάς για γενιά σημαίνει ότι δέχεσαι πως έχουσε ένα συνεκτικό ιστό, που τότε ήτανε η διάθεσή τους η αντιχουντική. Ήτανε να προχωρήσουνε και τα κλαδικά και τα άλλα αιτήματα. Όλο αυτό τους έδενε, ήταν όλοι μαζί.

Μόλις τελείωσε αυτό αμέσως μετά το Πολυτεχνείο ή τα δύο ή τρία χρόνια μετά το Πολυτεχνείο, αυτή η γενιά δεν υπήρχε. Δεν υπήρξε με την έννοια του συνεκτικού συνόλου, υπήρξαν υποομάδες, υποσύνολα, που τράβηξαν το καθένα το δρόμο του σε άλλα πολιτικά κόμματα.

Και υπήρξαν και άτομα που άφησαν πάρα πολύ αρνητικά δείγματα. Υπήρξαν οι άνθρωποι που εξαργύρωσαν την συμμετοχή τους ή την όποια συμμετοχή τους ή την παρουσίασαν γεγεθυμένη και εξαργύρωσαν, πέτυχαν οφέλη απ' αυτό.

Όπως υπήρξαν και άνθρωποι που όχι μόνο δεν εξαργύρωσαν αυτή τη συμμετοχή τους, αλλά υπέστησαν και πλήγματα στην υγεία τους, στην επαγγελματική, την οικογενειακή εξέλιξη. Όχι δε μ' αρέσει να μιλώ γι' αυτό και με αυτή την έννοια αυτός ο μύθος κάνει κακό.

Επιπλέον ποιος μύθος; Είμαστε τώρα 50 χρόνια μετά από αυτά, η ιστορία εξελίσσεται και αξιολογείται σε πολύ μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα, δεν ξέρουμε ακόμα τι θα πει η ιστορία γι' αυτά τα γεγονότα.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Σωστό. Θέλουμε να προσθέσουμε κάτι άλλο;

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Απλά εγώ ήθελα να ρωτήσω αν θεωρείτε ότι μπορούν να γίνουν ανάλογες κινητοποιήσεις και εξεγέρσεις στο μέλλον. Γιατί μιλήσατε για «ελπίδα».

Κος ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑΚΗΣ:

Αλίμονο αν δε γίνουν, θα έλεγα.

Ακόμα και όσες δράσεις δεν καταλήγουν σε κάποιο ας πούμε συγκεκριμένο αποτέλεσμα, υπογραμμίζουν πάντα την αξία και τη σημασία των αγώνων. Δεν μπορεί να γίνει κάτι χωρίς αυτό. Θα έλεγα μάλιστα ότι σήμερα τα κίνητρα για τέτοια περιστατικά είναι όλο και πιο ισχυρά και απαιτητικά.

Εγώ τουλάχιστον ελπίζω ότι δεν θα σταματήσουν αυτές οι δράσεις, αλλά λέω πάλι αυτό που είπα πριν, ότι είναι εξελίξεις που καθυστερούν και είναι και αυτό που λένε ότι η ιστορία κινείται σπειροειδώς. Δηλαδή θα πάει εκεί και μετά.. Πόσο μετά; Δεν ξέρω. Όμως εγώ τουλάχιστον δεν μπορώ να δεχτώ ότι δεν θα υπάρξει άλλη.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Ευχαριστούμε πολύ.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Σας ευχαριστούμε.